

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МОТИВАЦІЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ

Сучасне суспільство характеризується нестабільністю в різних сферах економічній, політичній, соціальній та ін. Це ставить високі вимоги до особистості, що формується, та до навчальної діяльності як головного чинника соціалізації. У зв'язку з цим перед навчальним процесом постають вимоги удосконалення, впровадження нових підходів і методів, спрямованих на розвиток творчого мислення учнів. Передумовою створення нових програм і підходів є глибокий та всебічний аналіз особливостей творчого мислення та умов його формування в ході навчання. На нашу думку, перспективним напрямом є вивчення особливостей впливу потребно-мотиваційної сфери на розвиток творчого мислення. Підлітковий вік характеризується виникненням ієрархії мотивів, стійкості домінуючих мотивів, формуванням та закріпленням стилевих характеристик мислення.

Мета дослідження: на підставі теоретичного аналізу створення методики емпіричного дослідження впливу мотивів на характер і продуктивність мисленнєвої діяльності підлітків.

Розв'язання проблеми управління розвитком і формуванням творчого мислення пов'язане з необхідністю глибокого вивчення регуляційних процесів у творчій мисленнєвій діяльності. У різних аспектах ця проблема вивчалась у працях Д.Б. Богоявленської, А.В. Брушлінського, Т.Г. Богданової, В.О.Моляко, С.Л. Рубінштейна, Е.Д. Телєгіної, О.К. Тихомирова та ін. Мотиви мисленнєвої діяльності вивчалися в працях Л.С. Виготського, А.В. Брушлінського, С.Л. Рубінштейна, Я.О. Пономарьова, О.М. Матюшкіна, С.С. Васюкової та ін.

Рубінштейн вважав дуже важливим питання про мотиви мисленнєвої діяльності, оскільки "це, по суті, питання про витoki, в яких бере початок той чи інший мисленнєвий процес" [14, с. 247].

В регуляції мислення завжди має місце сукупність певних мотивів, серед яких виокремлюються провідні, або системотвірні, мотиви і мотиви-стимули (О.М. Леонтьєв, Б.А. Сосновський), внутрішні і зовнішні (Л.І. Божович), мотиви, які породжують самою діяльністю, і широкі соціальні мотиви, які породжують всіма обставинами життя і пов'язані з основною спрямованістю особистості (Л.І. Божович, А.К. Маркова, А.Б. Орлов), професійні мотиви (В.Л. Подвійський), П.М. Якобсон [18] виокремив специфічну групу мотивів мислення і діяльності: прагнення до творчості — прагнення до шаблону. Р.С. На думку А. Рошка [13], саме внутрішня мотивація детермінує творчий акт. Ця мотивація викликає безпосередній інтерес до матеріалу, прагнення до пізнання, задоволення, яке відчувають від самого дослідження і результатів самостійних відкриттів. Численні дослідники під внутрішньою мотивацією творчості розуміють пізнавальну мотивацію високого рівня розвитку (О.К. Тихомиров, М.Г. Ярошевський, В.Н. Пушкін та ін.). О.М. Матюшкін [10] уважав, що можливість виявлення проблем, які і продуктивний шлях їх розв'язання, залежить від внутрішньої мотивації особистості. Для розгортання пошуків дослідницької активності необхідне особистісне прийняття ситуації як проблемної, іншими словами, внутрішня особистісна потреба в знаннях перетворює ситуацію на проблему. У тих випадках, коли внутрішня — зумовлена самою виконуваною діяльністю та інтересом до предмета — пізнавальна мотивація відсутня, також відсутні не тільки самостійне виявлення проблем, але й пошук розв'язання проблем, які пропонуються іншими людьми, наприклад, учителем або автором підручника.

Як показують дослідження у сфері психології творчості, досягнення творчих результатів пов'язане з проявом певних властивостей мислення, які сприймаються як характерні риси творчої особистості. Багато авторів пов'язують мотиваційну регуляцію творчої діяльності з особливостями прояву особистісних рис: спрямованістю, установкою, настроєм, потребою, відкритістю тощо.

У педагогічній психології питання розвитку мотивів творчого мислення присвячено значні кількості праць. В.В. Давидов [3] розглядав це питання як один з найбільш істотних у його концепції навчальної діяльності. Пізнавальні інтереси, на його думку, виявляються в тому випадку, коли дитина прагне не просто досягти того чи іншого конкретного, окремого результату, а знайти загальний процес, спосіб одержання результатів даного типу. Вироблення компонентів навчальної діяльності створює оптимальні умови для формування мотивації. А.Д. Маркова [8] виокремлює наступні умови розвитку мотивації мислення школярів: рівень знань, сформованість навчальної діяльності і, насамперед, прийомів самостійної роботи, міжособистісні стосунки, діяльність учителя, методика викладання, М.В. Матюхіна [9] визначає, що розвиток у дітей пізнавальних мотивів пов'язаний з цілою низкою умов, до яких належить організація навчальної діяльності (об'єктивні умови) та рівень розумового розвитку (суб'єктивні умови). С.П. Ільїн [4] важливою умовою розвитку називає чинники (зміст навчання, методи і форми організації навчання) та умови, які підсилюють чи послаблюють дію цих чинників (ставлення вчителя і учнів, стосунки в колективі). Виокремлюються й умови, пов'язані з психічною діяльністю кожного школяра (спрямованість особистості, здібності та інші психічні особливості школяра).

Слід зазначити, що зв'язок мотивації і творчого мислення постає як дуже складна система, яка має певну ієрархію і динамічні відносини між своїми компонентами (мотивами). При цьому зв'язок між компонентами настільки тісний і обмежений, що зміна одних з них викликає ту чи іншу зміну інших, а то й усієї системи загалом. Таким чином, важливо визначити місцем кожного компонента, вивити міру його самостійності і незалежності.

Для нас важливим є аналіз психологічних механізмів впливу мотивів на творче мислення. Чи існує залежність між різними показниками мотивації та творчого мислення? У психологічній літературі існують різні точки зору на дану проблему. У численних дослідженнях доводився вплив змагання як мотивуючого чинника на навчання і мислення. С.П. Торренс [20] показав вплив змагання на розв'язання навчальних задач. Доведено, що в ситуації змагання кількість, якість і різноманітність ідей стає вищою. При розв'язанні лабораторних задач ця закономірність також була виокремлена (Т.Г. Богданова, Е.Д. Телєгіна, В.В. Гагай і др.). Особливо слід зазначити, що в цих дослідженнях (зокрема, за допомогою методу реєстрації охоружової активності досліджуванних) були описані психологічні механізми впливу мотивів на перетворення структури мисленнєвого процесу не тільки на усвідомлюваному, але й на неусвідомлюваному рівні.

В інших дослідженнях вивчалась група особистісно-престижних мотивів чи мотивів особистісних досягнень, які мають значний вплив на навчально-пізнавальну активність. О.М. Матюшкін [10] зазначає, що продуктивна активність пов'язана з пізнавальними мотивами, а всі адаптивні форми пов'язані з мотивами досягнень.

Зарубіжні дослідники довели взаємозв'язок мотивації досягнення з високим рівнем психометричного інтелекту. Так, Х.Хекхаузен [17] наводить дані дослідження Дж. Аткинсон [19] про те, що сила впливу мотивації досягнення на успіхи в навчанні більше виявляється при високих показниках інтелекту. Аналіз розробленої Дж. Аткинсон моделі встигаючого і нестигаючого школяра показав, що тільки при високих показниках IQ результати прямо пропорційні силі мотиву досягнення.

Одним із напрямів вивчення впливу мотивів на мислення є вивчення динамічних мотиваційних властивостей. В.Г. Леонтьєв [7] відносить до динамічних характеристик спонукування відповідні за змістом можливості особистості, яким найбільшою мірою властивість інтегрувати наявні динамічні можливості мотивації та діяльності. При цьому суб'єкт проявляє найбільшу наполегливість і працездатність, починає долати імпульсивність, швидко виснажуваність спонукає і нездатність до зосередження процесу навчальної діяльності. У сприятливих умовах формуються глибокий інтерес, стійкі потреби. Підвищення динамічного рівня мотивації, яке досягається в адекватній здібностям підлітків діяльності, може сприяти як загальному підвищенню мотиваційних можливостей, так і підвищенню творчого потенціалу загалом.

Прояв мотиваційного механізму, який є базовим у формуванні розумової та навчально-пізнавальної діяльності, на думку В.Г. Леонтьєва, завжди пов'язаний або з збудженням нової мотивації, або з підсиленням вже існуючої. Виникає своєрідний ланцюг: механізм веде до виникнення мотивації, а мотивація — до поведінки і діяльності, які приводять до оволодіння знаннями, вміннями і навичками, а це істотно впливає на ті чи інші сторони особистості загалом. Тому про прояви психологічного механізму мотивації можна судити опосередковано, за показниками кореляції між значеннями особистісних, інтелектуальних і мотиваційних характеристик. Він виокремлює основні динамічні властивості мотиву: силу, рівень спонукування, потенціал дівості, рівень усвідомленості і неусвідомленості. В експериментальних дослідженнях, проведених В.Г. Леонтьєвим, Н.П. Бадмаєвою, І.С. Морозовою та ін., було доведено, що існує тісний взаємозв'язок між мотиваційними та особистісними показниками (самопочуття, настрої, концентричність, особистісний баланс, працездатність, стрес тощо), а також між інтелектуальними (узагальнення, аналогії) та мнемічними (невербальні здібності, загальний інтелект тощо) здібностями. Було доведено, що на формування розумових здібностей більшою мірою впливають внутрішня пізнавальна мотивація досягнення, а також динамічні характеристики. Описаний напрям відкриває нові можливості вивчення впливу мотивації на особливості творчого мислення.

Проведений теоретичний аналіз проблеми взаємозв'язку мотивації і мислення показав, що цій проблемі присвячено значну кількість досліджень. Основними напрямками є наступні:

- дослідження впливу різних груп мотивів на продуктивність мислення;
- дослідження психологічних механізмів, зумовлених зміною структури мисленнєвого процесу як на усвідомлюваному, так і на не усвідомлюваному рівнях;

- дослідження змістових і динамічних характеристик мотивації, що підвищують позитивний вплив мотивів на результати мислення;
- дослідження особливостей взаємозв'язку мотивації і творчого мислення. Разом з тим, значна частина досліджень з проблеми впливу мотивів на характер і продуктивність мислення виконані в загально-психологічному аспекті. Стосовно підліткового віку ця проблема розв'язана меншою мірою, хоча саме в цьому віці відбувається активне формування інтелекту і особистості загалом. Зокрема, залишаються недостатньо розробленими такі питання: особливості взаємозв'язку мотивації та творчого мислення протягом підліткового віку; диференційований аналіз структурних компонентів творчого мислення (вербального і невербального), на які мотивація впливає більшою мірою; зміна динаміки творчого мислення в умовах цілеспрямованої організації навчально-пізнавальної діяльності на основі актуалізації навчальної мотивації та домінуючих мотивів; визначення груп мотивів, що мають різний вплив на зміну рівня творчого мислення та його окремих показників. Це і стане предметом наших подальших досліджень.

Для реалізації завдань дослідження та з метою вивчення впливу мотивації на творче мислення підлітків нами здійснено добір методів та процедур, які покладені в основу програми емпіричного дослідження. Завданнями емпіричного дослідження є:

- 1) вивчення особливостей розвитку творчого мислення;
 - 2) дослідження структури мотиваційної сфери учнів;
 - 3) вивчення особливостей взаємозв'язку творчого мислення та мотивації.
- У дослідженні будуть брати участь учні 6-8 класів Уманських загальноосвітніх шкіл № 1, № 3, № 5.
Програма дослідження включала використання наступних методик та процедур:
- 1) тест Торренса "Закінчи рисунок" (короткий варіант в адаптації І.С.Аверіної і О.І.Щебланової призначений для вивчення невербального творчого мислення) [5, 15];
 - 2) тест Торренса, Гілфорда "Незвичайне використання" (вивчення вербального творчого мислення) [2, 5, 15];
 - 3) методика "виявлення усвідомленості різних компонентів мотиву" розроблена С.П.Ільїним [4];
 - 4) методика вивчення домінуючих мотивів, розроблена В.П.Шуманом [1];
 - 5) тест часової перспективи Ж. Нюттена, модифікований А.Б. Орловим [9];
 - 6) методика "Вільні завдання" (Л.М. Фридман, Т.А. Пушкіна, І.Л. Каплунович) [16];
 - 7) методика "Незакінчене рішення" (Л.М. Фридман, Т.А. Пушкіна, І.Я. Каплунович) [16];
 - 8) психографічний тест, розроблений В.Г. Леонтьєвим [7].

Творче мислення вивчалось за допомогою методики Торренса. На вивчення невербального творчого мислення застосовувався тест "закінчи рисунок". Тест являє собою другий субтест фігурної батареї тестів творчого мислення Торренса. Кожному досліджуваному пропонується два стандартні аркуші паперу з незакінченими фігурами. Пропонується домалювати дані фігури до якогось образу і підписати. У запропонованому тесті оцінюються показники невербального творчого мислення: біглість, гнучкість, оригінальність.

Для вивчення вербального творчого мислення використовувався тест Гілфорда "Незвичайне використання". Тест призначений для виявлення рівня розвитку гнучкості мислення, вміння бачити предмет у системі нових зв'язків, вміння виробляти оригінальні рішення в проблемній ситуації. В тесті використовувалися два загальновідомі предмети "Газета" і "Дерев'яна лінійка". Оцінювалися показники невербального творчого мислення: біглість, гнучкість, оригінальність. Вивчення мотивації спиралось на аналіз результатів дослідження М.В. Матюхіної [9], А.К. Маркової [8], В.Г. Леонтьєва [7], Н.П. Бадмаєвої [1], С.П. Ільїна [4], Л.М. Фридмана, Т.Д. Пушкіної та І.Я. Каплунович [16].

Для виявлення усвідомленості різних компонентів мотиву застосовувалася методика Є.П. Ільїна [16, с. 363]. Дана методика дозволяє дізнатися, наскільки повно досліджувані враховують всі обставини ситуації (мотиватори) або ж орієнтуються тільки на одну з них, чи схильні більше орієнтуватися на зовнішні обставини чи на внутрішні чинники, наскільки глибоко вони намагаються проникнути в основи своїх вчинків дій, тобто наскільки повно відображається в їхній свідомості структура мотиву і наскільки обґрунтовано приймаються ними рішення. За допомогою цієї методики, на думку Є.П. Ільїна, можна встановити межі мотиву і розглянути стадії його формування, що дозволяють визначити ті психологічні компоненти, які можуть належати до структури мотиву. Ці компоненти, відповідно до стадій формування мотиву, можна віднести до трьох блоків: потребнісного, внутрішнього і цільового. Досліджуванім пропонуються незакінчені речення, які треба продовжити (варіант А), запитання-сюжети, які розкривають деякі життєві ситуації, при цьому завдання досліджуваних дає відповідь на запитання кожного сюжету (варіант В).

Відповіді досліджуваних оцінюються за чотирма групами (категоріями): відповіді, які не зачіпають структуру мотиву; відповіді, які належать до потребнісного блоку - біологічні і соціальні потреби, усвідомлені необхідності; відповіді, що належать до "внутрішнього фільтру" — моральний контроль, оцінка зовнішньої ситуації, оцінка своїх можливостей і - знань, умінь, якостей, переваги - інтереси, схильності, рівень домагань; відповіді, які відносяться до цільового блоку" — образ предмета, що може задовольнити інтелектуальні потреби.

Для вивчення усвідомлення значущості учиння застосовувалася тест часової перспективи Ж.Ньютона, модифікований А.Б. Орловим [11], М.В. Матюхіною [9]. Досліджуваним пропонуються незакінчені речення, які слід доповнити. Всі речення класифікуються за значущістю і актуальністю того чи іншого мотиву. М.В. Матюхіна виокремлює сім основних позицій мотивів: ідейного і суспільного змісту; морального, розумового і фізичного удосконалення; вибір професії, продовження освіти; добре вчитися, бути відмінником, гарно закінчити школу, одержати гарні оцінки, одержати гарну освіту; одержати знання і оволодіти вміннями і навичками; задовольнити виключно особисті потреби (не пов'язані з навчанням); відсутність вказівок.

Для вивчення домінуючих мотивів в учнів ми використовували методику, розроблену В.П. Шуманом [1]. Ця методика спрямована на вивчення усвідомлення підлітком своїх мотивів і виявлення неусвідомлених. Кожен мотив групують за групами у вигляді суджень. Судження класифікуються на такі групи: пізнавальні мотиви; мотиви самоутвердження; мотиви, пов'язані з можливістю майбутньої професії; мотиви особистого задоволення чи комфорту; мотиви уникнення несприятливості.

Для дослідження рівня навчально-пізнавальних інтересів використовувалася методика "Вільні завдання" (Л.М. Фрідман, Т.А. Пушкіна, І.Л. Каплунович) [16]. Процедура проведення методики наступна. У кінці уроку, якщо не задане дуже складне і велике домашнє завдання, учитель (математики) пропонує учням за бажанням виконати якесь додаткове (вільне) завдання. Ми вибрали завдання із збірника задач на догадку. Вчитель зазначає, що вони можуть за бажанням виконати будь-яку частину завдання і будь-яку їх кількість. Виконання вільного завдання не оцінюється. Вільне завдання містило як прості вправи (задачі), спосіб розв'язання яких вже знайомий підліткам, так і складніші вправи і завдання, що вимагають пошуку способів розв'язання (задачі нової теми). На наступному уроці вчитель фіксує скільки та які вільні завдання виконав кожен учень. Для одержання ґрунтовніших результатів, дослідження повторювалося протягом четверті 4 рази. Результати оцінювалися шляхом підрахунку кількості виконаних завдань та їх вибору учнями. За виконання легкого — 1 бал, за складнішого завдання — 2 бали, за завдання невідомого характеру — 3 бали. Середня сума одержаних учнем балів за виконання кількох вільних завдань слугує показником рівня позитивного ставлення учня до даної навчальної дисципліни (сила мотиву), а відношення суми балів за розв'язання завдань, спрямованих на пошук способів розв'язання, до першої суми є показником спрямованості мотивів учиння на спосіб розв'язання. Якщо цей показник перевищує 0,5, то це є ознакою, що в мотивації учиння підлітка домінує навчально-пізнавальні мотиви.

Для дослідження внутрішніх мотивів навчальної діяльності в учнів та сили їх вираженості застосовувалася методика "Незакінчене розв'язання" (Л.М. Фрідман, Т.А. Пушкіна, І.Л. Каплунович) [16]. Процедура дослідження полягає в наступному. На уроці вчитель ставить перед учнями складне проблемне завдання. Після обговорення проблеми, різних пропозицій і способів її розв'язання, коли вчитель переконується, що учні правильно її зрозуміли і можуть починати її розв'язання покидає клас з будь-якого приводу. Вона, виходячи з класу, не каже учням, треба розв'язувати задачу чи ні. Приблизно через 10-15 хвилин (не менше) учитель повертається до класу і, обійшовши всіх учнів, фіксує, хто з учнів розв'язував задачу і наскільки далеко кожен з учнів просунувся у розв'язанні. Для одержання обґрунтованих результатів, дослідження проводиться на уроках математики, хімії, фізики. Результати підраховуються наступним чином: учень, який не продовжив розв'язання, одержує 0 балів; хто продовжив розв'язання, але не розв'язав до кінця, одержує 1 бал; хто закінчив розв'язання - 2 бали; хто закінчив розв'язання і почав пошук іншого способу розв'язання — 3 бали. Ці бали характеризують рівень розвитку в учня навчально-пізнавальних інтересів.

Для вимірювання властивості мотиву та рівня мотивації ми використовували психографічний тест, розроблений В.Г.Леонтьєвим [7, с. 135], який є досить надійним і валидним діагностичним засобом. За допомогою цього тесту ми вивчали динамічні характеристики підлітків. Тест ґрунтується на уявленні про прямокутник з "золотим розином" як силінове поле, як простір чутливості, в якому містяться прагнення (мотиви). Підлітку пропонується уявити собі, що аркуш паперу — це простір або поле, на якому розміщуються їхні прагнення до розв'язання певних задач. Пропонується вказати точку, де знаходиться його прагнення в даний момент, і позначити стрілкою, звідки воно прийшло і куди спрямоване. Для правильної інтерпретації результатів тестування, слід аркуш паперу досліджуваного з координатами мотивів розкрити додатковими лініями: провести діагональну лінію (АС) знизу вгору направо (так звану "ліній життя"); провести вісь Х і вісь У посередині аркуша. Потім відносно "ліній життя" (АС) виміряти кут вектора прагнення до розв'язання задачі, виміряти віддаль від нижньої межі аркуша до точки по висі У (у мм) і від 0 до точки по висі Х і по висі У (координати Х, У), виміряти також віддаль до точки координат мотиву від 0 по "ліній життя" (Lo). У результаті одержуємо такі показники мотивації: кут (&), координати Х, У, віддаль від нижньої межі аркуша до точки з координатами Х, У, віддаль від початку діагоналі до точки початку координат по діагоналі (Lo).

Висхідності ці показники розкривають такі властивості мотиву: сила мотиву, рівень спонукання мотиву, потенціальній дієвості; рівень усвідомленості чи неусвідомленості. Важливим показником мотивації є вектор мотиву (сила мотиву), спрямованість прагнення (стрілка, яка вказує, куди спрямовується мотив) і показник - звідки прийшло в цю точку прагнення. Дані, одержані В.Г. Леонтьєвим, свідчать про те, що більша частина векторів спрямованості, які співпадають з діагоналлю ("лінійною життя") АС в прямокутнику АВСД, виражає розвиток мотивації, її силу, спонукальні функції, за умови, що вектор знаходиться вище середньої лінії (вісі Х). Кут & між вектором мотивації і "лінійною життя" підкреслює динамічні характеристики мотивації. Загальною закономірністю цього показника є залежність величини кута від сили мотивації і тенденції її розвитку: зокрема, при величині кута & від 0 до 90 градусів діагностується розвиток мотивації; від 90 до 200 - тенденція до регресії мотивації; від 200 до 360 градусів - мотивація знаходиться в потенційному стані (регресія, затримка розвитку) якщо вектор мотиву спрямований у протилежний від "ліній життя" бік, мотивація знаходиться на початку реалізації діяльності, якщо вектор мотиву спрямований у бік ліній життя. Інтерпретація кута & буде надійнішою, якщо при цьому враховувати напрямки, звідки прийшло прагнення в точку координат силового поля, і мотиваційні характеристики квадратів силового поля: +Х; +У; -Х; -У; -Х; -У; -Х; -У.

Найдостовірнішим є той факт, що точка координат, розміщена на початку і в кінці "ліній життя", завжди означає в першому випадку відсутність мотивації, у другому — зникнення її після закінчення циклу розвитку. Розміщення ж точок координат мотивації навколо центру перетину вісі Х і вісі У силового поля характеризують дієвість, динамізм, високу спонукальну силу. До домінуючої мотивації належать всі точки координат мотивації, розміщені до 62% віддалі від нижньої межі силового поля. Це стає ще достовірнішим, якщо кут складає от 0 до 90 і від 270 до 360 градусів.

Психографічний тест має досить надійні діагностичні можливості щодо виявлення й опису мотивації поведінки та діяльності людини. Система підрахунків, запропонована В.Г.Леонтьєвим [7, с. 142-143] була покладена нами в основу інтерпретації результатів психографічного тесту. Вона дає можливість всі одержані відповіді перевести в бали, а їх сума визначає рівень розвитку того чи іншого показника.

Показник генезису, розвитку чи регресії (Lo) 1 рівень — від 0 до 70 — 1 бал; 2 рівень — від 71 до 140 — 2 бали; 3 рівень — від 141 до 210 — 3 бали; 4 рівень - від 211 до 280 — 4 бали; 5 рівень — від 281 до 350 — 5 балів.

Показник рівня спонукання мотиву, сформованості (Ln) 1 рівень - від 0 до 60 - 1 бал; 2 рівень - від 61 до 120-2 бали; 3 рівень - від 121 до 180 - 3 бали; 4 рівень - від 181 до 240 - 4 бали; 5 рівень - від 241 до 300 - 5 балів.

Показник потенціалу дієвості (-Х;+Х); 1 рівень - від -106 до -64 - 1 бал; 2 рівень — від -63 до -22 - 2 бали; 3 рівень — від -21 до 21 - 3 бали; 4 рівень - від 22 до 63 - 4 бали; 5 рівень - від 64 до 106-5 балів.

Показник рівня неусвідомленості (-У) - усвідомленості (+У); 1 рівень - від -150 до -91 - 1 бал; 2 рівень - від -90 до -31 - 2 бали; 3 рівень — від -30 до 30 - 3 бали; 4 рівень — від 31 до 90 - 4 бали; 5 рівень — від 91 до 150 - 5 балів.

Показник сили мотиву, тенденції розвитку (кут &); 1 рівень - від 360 до 271 градусу - 1 бал - слабкість мотивації, початок реалізації в діяльності; 2 рівень - від 270 до 201 градусу - 2 бали - потенційний стан; 3 рівень — від 200 до 91 градусу — 3 бали - тенденція до регресії; 4 рівень - від 90 до 46 градусів - 4 бали - динамічність, тенденція розвитку; 5 рівень - від 45 до 0 градусів - 5 балів - підсилення мотивації.

На підставі суми балів по кожному показнику виокремлено п'ять рівнів розвитку мотиваційного процесу: 1 рівень — низький (слабкість мотивації); 2 рівень — нижче середнього (стан невизначеності); 3 рівень — середній (тенденція до регресії); 4 рівень — вищий середнього (динамічність, тенденція розвитку); 5 рівень — високий (підсилення мотивації).

Для обробки кількісних результатів використовувалися методи математичної статистики, що ґрунтуються на теорії і техніці організації психодіагностичних вимірювань (Е.В. Сидоренко, А. Анастасі, К.М. Гуревича, А.Г. Шмельова та ін.). Використовувалися методи математичної статистики: χ^2 - критерій Пірсона; коефіцієнт рангової кореляції r_s Спірмена, Т-критерій Вілконсона, критерій U - критерій Манна-Уїтні, $q >^*$ - кутове перетворення Фішера.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з проведенням емпіричного дослідження та аналізом одержаних даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадмаева П.Ц. Влияние мотивации на формирование общих и специальных способностей : дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / П.Ц. Бадмаева. – Новосибирск, 1997. — 161 с.
2. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд // Психология мышления / [под ред. А. М. Матюшкина]. – М.: Мысль, 1965. – С. 256-280.
3. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения / В.В. Давыдов. – М.: ИНУОР, 1996. – 423 с.
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
5. Краткий тест творческого мышления. Фигурная форма, необычное использование / [под ред. Е.И. Щербановой, И.С. Авериной]. – М.: ЮНОР, 1995. – 36 с.
6. Кулоткин Ю.П. Развитие творческого мышления школьников / Ю.П. Кулоткин, Г.С. Сухобская. – М.: Педагогика, 1977. – 152 с.
7. Леонтьев В.Г. Мотивация и психологические механизмы ее формирования / Леонтьев В.Г. — Новосибирск: ГП "Новосибирский полиграф комбнат", 2002. — 264 с.
8. Маркова А.К. Активизация мотивации достижения учащихся / Маркова А.К. — Р.-на-Дону: Просвещение, 1996. — 72 с.
9. Матюшкин М.В. Мотивация учения младших школьников / Матюшкин М.В. — М.: Педагогика, 1984. — 144 с.
10. Матюшкин А.М. К проблеме порождения ситуативных познавательных потребностей / А.М. Матюшкин // Психологические исследования деятельности. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979. — С. 29-34.
11. Орлов А.Б. Развитие теоретических схем и понятийных систем в психологии мотивации / Орлов А.Б. // Вопросы психологии. — 1989. — №5. — С. 24-29.
12. Орлов Ю.М. Стимулирование побуждения к учению: Уч. пособие / Орлов Ю.М., Творогова Н.Д., Шкуркин В.И. — М.: Педагогика, 1988. — С. 23-56.
13. Рошка А. Творческое мышление. Пути его определения и развития / Рошка А. — М.: Наука, 1971. — С. 11-38.
14. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / Рубинштейн С.Л. — СПб.: Питер, 1998. — 720 с.
15. Туник Е.Е. Психодиагностика творческого мышления: Креативные тесты / Е.Е. Туник. — СПб.: Питер, 1997. — 34 с.
16. Фридман Л.М. Изучение личности учащегося и ученических коллективов / Фридман Л.М., Пушкіна Т.А., Каплунович И.Я. — М.: Педагогика, 1988. — 72 с.
17. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: в 2-х тт. [пер. с нем.] / Х. Хекхаузен. — М.: Педагогика, 1986. — 408 с.
18. Якобсон П.М. Психологическая проблема мотивации поведения человека / П.М. Якобсон. — М.: Просвещение, 1989. — 337 с.
19. Atkinson J.W. An introduction to motivation / Atkinson J.W. — Princeton? New Jersey, 1965. — P. 24-39.
20. Torrance E.R. The Nature of Creativity as Manifest in its testing / Torrance E.R. The Nature of Creativity. — Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988. — P. 32.

РЕЗЮМЕ

Представлено аналіз теоретичних основ дослідження впливу мотивації на розвиток творчого мислення в підлітковому віці. Представлено методику емпіричного дослідження.

Ключові слова: мотивація, творче мислення, творча мисленнєва діяльність.

И.П. Якимчук

ОСОБЕННОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ ВЛИЯНИЯ МОТИВАЦИИ НА РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

РЕЗЮМЕ

Представлен анализ теоретических основ исследования влияния мотивации на развитие творческого мышления в подростковом возрасте. Представлена методика эмпирического исследования.

Ключевые слова: мотивация, творческое мышление, творческая мыслительная деятельность.

I.P. Yakymchuk

PESULIARITIES OF INVESTIGATING THE INFLUENCE OF MOTIVATION ON DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF TEENAGERS

SUMMARY

The article analyzes theoretical bases of investigating the influence of motivation on development of creative thinking of teenagers; suggests methods of empiric research.

Keywords: motivation, creative thinking, creative thinking activity.
